

català

english

CRÈDITS

comissari	domenec palau
cap d'Àrea de reserva	jordi torra
disseny i muntatge de l'exposició	tana andrades
	alba gómez
col·laboradors reproduccions	kristina kaumanns
	crístina ruiz
web	gerard p. camps

TRENCAFILES DELS LLIBRES ANTICS

SERVEI DE RESTAURACIÓ

C. Baldiri Reixac, 2

Horari:

Diari de 8,30 a 8,30

Dissabtes i diumenges de 9.30 a 9.30

TRENCAFILES dels llibres antics

1 . 2 . 3

english

crèdits

El Taller de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, va obrir les seves portes a la primavera del 1996. D'aleshores ençà ha anat restaurant llibres i tota mena de documents i, al mateix temps, recopilant informació sobre l'estructura dels elements que componen els llibres antics.

Els fons de la Biblioteca , procedeixen principalment dels antics convents de Barcelona. Les enquadernacions dels llibres són de bona qualitat i destaca també la senzillesa dels elements ornamentals.

L'estil de les trencafiles recopilades és de caràcter típicament mediterrani, estil arrelat a Itàlia , al sud de França i a l'Espanya mediterrània. Els seus trets característics són la simplicitat i el caràcter funcional més que ornamental. Les variacions existents en tot el fons son poc vistoses en general, però, no obstant això, a través dels petits detalls de construcció podem seguir l'evolució que han sofert fins els nostres dies.

Autor: Torquemada, Juan de
Títol: Expensio Super toto
Palatino
Lloc/Any: Doumergues
Nº Registre: Ms.56

Autor: Simeon mader
Títol: Penitential
Lloc/Any: Roma/1497
Nº Registre: Inc.430 (602 catàleg)

Autor: Jaime Prats
Títol: Vocabulario Español-
Arabe
Lloc/Any: Dumano/1836
Nº Registre: Ms.1791

Autor: Francesc Eximenis
Títol: Llibre dels Angels
Lloc/Any: Barcelona/1445
Nº Registre: Ms.36

Autor: Piamonte, Alexo
Títol: Tàlta de ho secrets
Lloc/Any: Barcelona/1563
Nº Registre: 1730002591

Autor: Antonio Fabro
Títol: Codex Fabricius
Lloc/Any: Turin/1829
Nº Registre: 10233 (Dret)

Autor: Tui Livii Patavinii
Títol: ab Urbe condita libri
decem
Lloc/Any: 1469
Nº Registre: Ms.777

Autor: Johannis, Andreus
Títol: Corpus iuris canonici.
Decretales. Clementiales.
Extravagantes
Lloc/Any: Basilius, 1494
Nº Registre: Inc.383(147 en catàleg)

Autor: F.Hieronymo Laureto
Títol: Sylva Allegiarum
Sacrae scripturarum
Monasterii, Barcelona
1570
Nº Registre: 1730001488

Autor: Andreu Traquell
 Títol: Utroque tractatu
 municipali
 Loc/Any: Lion/1571
 N° Registre: 8786 (dret) reserva 448

Autor: De Hedonville
 Títol: Le Journal des Savans
 Loc/Any: Amsterdam/1669
 N° Registre: 177.342

Incunable del s. XV

Manuscrit del s. XVI

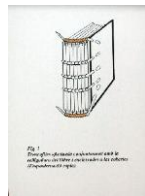
>2

TRENCAFILES dels llibres antics

1 . 2 . 3

english

crèdits

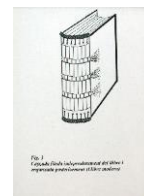
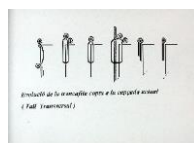
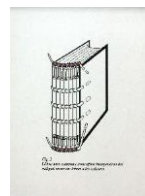
DE LA TRENCAFILA A LA CAPÇADA:

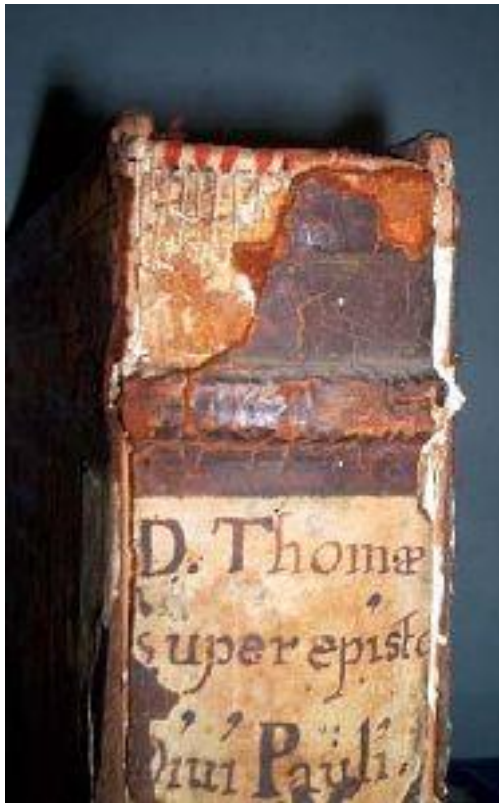
Un element arquitectònic de
l'enquadrernació

La capçada és l'element que trobem a l'interior de les tapes d'un llibre, situat al cap i al peu del llibre. És un element que aparentment sembla només decoratiu, però en realitat té una funció arquitectònica en el llibre.

Sembla ser que la capçada ha acompanyat el llibre des dels seus inicis, amb la funció de fer d'ancoratge del bloc escrit amb la coberta. Les primeres referències que en tenim venen de llibres coptes del S.II dC. Les rellegadures d'aquell temps, es feien amb nervis naturals i sense cadenetes. El fil del cosit quan arribava al cap o al peu del llibre, sortia a l'exterior formant un altre nervi i retornava a l'interior del llibre cap al quadernet següent. D'aquesta manera la capçada o, millor dit, la trencafila, feia la funció de nervi o de reforç exterior, formant part del mateix conjunt del rellegat.

En l'actualitat algunes enquadrernacions artesanes àrabs encara mantenen un rellegat amb un cosit sense cadeneta que passa d'un quadernet a l'altre per mitjà de la trencafila.

Posteriorment, a l'edat mitjana, aquest nervi exterior esdevingué un reforç ornamental que feia alhora la funció de trencafila i de capçada. Podem observar en els còdexs medievals que les trencafilies de diversos colors, van cosides al llibre i muntades directament a les tapes. Si ho observem amb atenció en adonarem que estan cosides directament amb fil de lli a l'interior del llibre passant pels forats de la cadeneta i una passada per l'interior de cada quadern, donant voltes a una ànima de pell d'albadina. Un cop fet aquest primer cosit, reminiscència de l'antiga capçada copta, es fa un brodat amb una segona volta que només és un element decoratiu i podem anomenar capçada, i que sol tenir un petit bordó ornamental. Aquest segon folre compost generalment de dos fils de diferents colors, envolta el primer de fil de lli, i de vegades s'hi incorpora un segon nucli per augmentar l'encant ornamental. Podem resumir dient que el primer element o trencafila, és un element de reforç que relliga els quaderns entre ells i les tapes, i el segon o capçada, sobreposat de colors és purament ornamental per augmentar la qualitat estètica del llibre.

A l'edat mitjana apareix una altra capçada, més funcional. La trobem en els manuscrits d'enquadració modesta. No té valor ornamental, està composta de relligat de fil de lli o de cànem, però no sempre passa per l'interior de cada quadern. Acostuma a saltar cada dos o tres quaderns fent un relligat menys sòlid i consta també d'una ànima de pell d'albadina i va muntada a les tapes de les encuadracions rústegues de pergamí. Aquest tipus de trencafila el trobem de forma inalterada fins ben entrat el S.XIX

Al segle XVII, en hi ha un canvi considerable. Desapareix el brodat de folre de la trencafila de fil de lli i es passa directament a fer-se amb fil de cotó de colors i desapareix també el muntatge de l'ànima de les capçades a les cobertes de l'enquadració. La capçada passa a cosir-se directament amb els fils de colors a l'interior del llibre, però no seguirà cap orde preestablert i passarà per l'interior dels quaderns o per qualsevol lloc que s'esdevingui bé, segons que la passada es faci per l'interior del llibre anant a buscar el pas de la cadeneta. D'aquesta manera passa a ser més un element ornamental que un element arquitectònic ja que esdevindrà un element poc consistent i ja no farà la funció de reforç.

>3

TRENCAFILES dels llibres antics

1 . 2 . 3

english

crèdits

Amb l'arribada de la revolució industrial i la popularització del llibre, tota l'enquadrernació sofreix un canvi que simplifica tots els elements arquitectònics. La trencafila passa de ser un element del conjunt del relligat a un element totalment independent, també deixa de ser un element de reforç per passar a ser un element purament ornamental. Podem afirmar que deixa de ser una trencafila per passar a ser definitivament la capçada que, a partir d'ara, està composta d'un bocí de paper o de tela de les anomenades de mil ratlles envoltant una tija de cereal i enganxades en el llom deixant a la part exterior del cap i del peu la part rodona formada per la tija, d'aquesta manera obtenim un conjunt ornamental cilíndric on es pot observar les ratlles semblants a les voltes de fil.

El fet que aquest element es mantingui en el llibre i no s'elimini de forma definitiva és degut no sols a la funció ornamental, sinó també perquè serveix per amagar el conjunt d'elements que s'han modificat en el llibre i que es veurien a l'interior del forat (la neula) que queda en el buit entre el llom i el llibre.

A finals des segle XIX, en les edicions encara més econòmiques la capçada desapareix totalment, no obstant, al llarg del segle XIX continuen en certs llibres les capçades de relligat amb fil de lli i nervis d'albadina i en alguns casos les capçades continuen muntades a les tapes. Les trobem en manuscrits notariais i en els censos municipals.

Al segle XX les capçades són un element de fabricació industrial. Es fabriquen a metres, de diferents gruixos i colors.

A principis del segle XX., amb el renaixement de l'enquadrernació de bibliòfil, es recupera novament la capçada feta a mà, però ara amb fils de seda i ànima de cordill envoltat de paper de seda per millorar-ne la forma cilíndrica. Aquestes capçades van cosides sobre una cinta de cotó i posteriorment adherides al llom. Una nova davallada de l'art de l'enquadrernació, a mitjan segle XX, comporta la pèrdua de la tradició de les capçades fetes a mà, i sols uns petits reductes de l'enquadrernació d'art mantindran aquesta tradició.

A l'actualitat predominen les capçades industrials malgrat que en cercles acadèmics i alguns artesans de l'enquadrernació intenten recuperar les capçades efectuades a mà.

L'enquadrernació d'art actual segueix dos criteris distints, un el de suprimir les capçades i l'altre amb capçades d'estil tradicional, brodades amb fil de seda enrotllat amb una o diverses ànimes i un bordó o trena creuada a la part inferior.

Uns pocs enquadrernadors s'atreveixen amb un art d'acord amb els nostres temps, amb capçades d'art contemporani o lliure, segons el gust i la inspiració de l'artista. Les tendència de les capçades cap a l'any 2000 és de fer-les peludes, amb fils penjats o tubs de plàstic, cosides a l'exterior o a l'interior conjuntament amb l'ornamentació de les tapes. Aquest tipus de capçada intenta seguir l'estil informal de l'art actual de l'enquadrernació.

A la resta d'Europa, al llarg de la història, les trencafiles han seguit trajectòries diferents de les del nostre país. La seva arquitectura, forma i colors han seguit camins molt diferents als nostres. En general les nostres han evolucionat donant pas a una estructura molt més senzilla.

